

Barbara Zezula

---

95 – lecie Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie

---

Forum Bibliotek Medycznych 7/1 (13), 286-311

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Barbara Zezula
Lublin – KUL

95 – LECIE BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II W LUBLINIE

Każda biblioteka ma jej tylko właściwe i niepowtarzalne cechy indywidualne, na których wyciska swe niezatarte piętno jej geneza i dzieje¹.

Abstract

The article presents the history of the Catholic University of Lublin and its Library established about 100 years ago. It was private university owned by the Catholic Church of Poland. The University developed with financial support from the Polish Episcopate, donations of believers and contributions of the Friends of Catholic University (founded in 1922), as well as the large Polish community involvement around the world. It is now the Catholic university, have a full right of public universities and since 2005 has also been funded from the state budget

In spite of the censorship of the book collection and various difficulties applied by the communist authorities of PRL, the Library of KUL became one of the largest libraries of humanities in Poland. It is still the central library in the field of religious studies, theology and Christian philosophy. Then and today it is the largest collection of Christian literature in Central and Eastern Europe, which was created through years of work and great commitment of its directors and many staff - KUL and Polish ambassadors in the world.

Collected in the library are valuable old print, including 138 incunabula, manuscripts and special collections, such as post-Yalta emigration of Polish literature or publications so-called „second circulation”. Noteworthy is the collection of Russian scientific journals from the turn of the eighteenth and nineteenth centuries. Selected publications can be found in the collections of Lublin virtual library, which project is currently being implemented by the six centers of science and culture of Lublin and Zamosc.

Streszczenie

W artykule przedstawiona jest historia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jego Biblioteki, założonych przed prawie 100 laty. Specyfika KUL polegała na tym, że był to uniwersytet prywatny, którego właścicielem był Kościół katolicki w Polsce. Uczelnia rozwijała się dzięki wsparciu finansowemu Episkopatu Polski, datków wiernych i składek członków Towarzystwa Przyjaciół KUL (zał. w 1922 r.), a także

¹ Ryszard Przelaskowski: O typach i typizacji bibliotek naukowych. *Prz. Bibl.* 1927 R. 25 s. 24

dużemu zaangażowaniu Polonii na całym świecie. Obecnie jest niepublicznym katolickim uniwersytetem, posiadającym pełne prawa uczelni publicznej i finansowanym od 2005 roku również z budżetu państwa.

Mimo cenzury księgozbioru i różnych utrudnień stosowanych przez komunistyczne władze PRL, Biblioteka KUL stała się jedną z największych bibliotek humanistycznych w Polsce. Nadal jest centralną biblioteką w zakresie religioznawstwa, teologii i filozofii chrześcijańskiej. To wówczas i dziś największy zbiór piśmiennictwa chrześcijańskiego w Europie środkowowschodniej, który powstał dzięki wieloletniej pracy i wielkiemu zaangażowaniu jej dyrektorów i wielu pracowników - ambasadorów KUL i Polski w świecie.

W Bibliotece zgromadzone są cenne stare druki, w tym 138 inkunabułów, rękopisy i wyjątkowe kolekcje, np. literatury polskiej emigracji pojałtańskiej czy publikacje tzw. "drugiego obiegu". Godny uwagi jest zbiór rosyjskich czasopism naukowych z przełomu XVIII i XIX wieku. Wybrane publikacje znajdują się w kolekcjach Lubelskiej Biblioteki Wirtualnej, której projekt jest realizowany obecnie przez sześć ośrodków naukowo-kulturalnych z Lublina i Zamościa.

Założenie Uniwersytetu Lubelskiego i biblioteki

Na początku XX wieku na ziemiach polskich funkcjonowały tylko trzy uniwersytety: w Krakowie, Warszawie i we Lwowie. Czwarty miał powstać w Lublinie w roku odzyskania niepodległości przez Polskę. Założycielem Uczelni był ksiądz Idzi Radziszewski, rektor Akademii Duchownej w Petersburgu, który *przewidując bliskie konieczne zawieszenie działalności Akademii* w ogarniętej rewolucją październikową Rosji poddał *p. Karolowi Jaroszyńskiemu myśl założenia czwartego w Polsce uniwersytetu w Lublinie*². Miał być prywatny i katolicki wzorowany na belgijskiej katolickiej uczelni wyższej Lowanium³. Ksiądz Idzi Radziszewski to *człowiek niepospolity, o wybitnej indywidualności, człowiek żelaznej woli i czynu, wielkiego rozumu, niezwyklej przenikliwości i szlachetnego serca, cieszący się szacunkiem nawet wśród tych, co różnili się odeń zapatrywaniami naukowymi i religijnymi*⁴.

W skład Komitetu Organizacyjnego weszły osoby duchowne i świeckie: fundatorzy Karol Jaroszyński i inż. Franciszek Skąpski, księża profesorowie Akademii – Czesław Falkowski (historyk kościoła), Bronisław Żongołłowicz (prawnik), Piotr Kremer (fundamentalista i dogmatyk) a także bibliotekarka Emilia Szeliga-Szeligowska⁵.

W lipcu 1918 roku ks. Radziszewski przedstawił Konferencji Episkopatu Metropolii Warszawskiej założenia i stan poczynionych prac: zakup biblioteki, pozyskanie profesorów, deklaracje Jaroszyńskiego i Skąpskiego o utrzymaniu uniwersytetu przez

² Danuta Dzierzkowska: Biblioteka Główna KUL. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1964 T. 8 s. 193

³ Rektorowi KUL. W 90. rocznicę śmierci ks. Idziego Radziszewskiego / red. Stanisław Janeczek, Mażena Krupa. Lublin 2013 s. 21

⁴ Ibidem, s. 155

⁵ Ibidem, s. 55

Pierwsza siedziba BU KUL - ul. Dolna Panny Marii 4

10 lat⁶. Biskupi podjęli decyzję o jego powołaniu przy poparciu nuncjusza apostolskiego Alchillesa Rattiego, prefekta Biblioteki Watykańskiej, późniejszego papieża Piusa IX i Aleksandra Kakowskiego, prymasa Polski⁷. We wrześniu 1918 roku Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wydało koncesję na otwarcie Uniwersytetu Lubelskiego⁸ z czterema wydziałami: Teologii, Prawa Kanonicznego, Nauk Humanistycznych oraz Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. W dniu 9 grudnia 1918 roku odbyła się pierwsza inauguracja roku akademickiego na Uniwersytecie

---

⁶ Ibidem, s. 56. Karol Jaroszyński (1877-1929), przemysłowiec, finansista, milioner i filantrop zadeklarował 1 milion rubli początkowego funduszu, 330 000 rubli na pokrycie budżetu w pierwszym roku akademickim oraz wybudowanie gmachów. Dwukrotnie zrujnowany nie mógł sfinansować budowy zaplanowanych obiektów dla wszystkich wydziałów nowego uniwersytetu z ich wyposażeniem w biblioteki, kliniki i laboratoria. W tych najtrudniejszych latach wsparcia udzieliła Polonia amerykańska

⁷ Rektorowi KUL. W 90. rocznicę śmierci ks. Idziego Radziszewskiego, s.115-116

⁸ Nazwa Katolicki Uniwersytet Lubelski funkcjonuje od 1928 roku

Lubelskim. Planowano otworzenie wydziału medycznego, nauk matematyczno-przyrodniczych i rolnictwa. Nowy uniwersytet nie posiadał odpowiednich pomieszczeń, ponieważ władze austriackie nie zgodziły się na oddanie uczelni gmachu koszar za lubelskimi rogatkami. W rezultacie władze miasta przydzieliły Uniwersytetowi inne budynki⁹. Z tego przydziału Uczelnia otrzymała część klasztoru pobernardyńskiego przy ul. Dolnej Panny Marii, który przeznaczono na księgozbiór znajdujący się jeszcze w Petersburgu. Dwupiętrowy XVI-wieczny gmach nie spełniał warunków budynku bibliotecznego. Przeciekający dach, brak kanalizacji, systemu ogrzewania i instalacji elektrycznej (do 1924 roku), brak gaśnic na wypadek pożaru, jak też brak podstawowego wyposażenia w odpowiednią ilość regałów, stołów, krzeseł utrudniał codzienną pracę.

Bibliotece brakowało przede wszystkim wykwalifikowanych bibliotekarzy.

Dopiero w 1947 roku dzięki staraniom ks. rektora Antoniego Słomkowskiego ówczesny metropolita lubelski ks. Stefan Wyszyński podarował Bibliotece niewykończony przed wojną budynek Akcji Katolickiej przy ul. Chopina 27, którego adaptacja trwała dwa lata. W listopadzie 1949 roku został on poświęcony przez Stefana Wyszyńskiego i rozpoczęto przenoszenie zbiorów. Księgozbiór przyrastał w szybkim tempie i powierzchnia gmachu okazała się niewystarczająca. W konkursie ogłoszonym w 1958 roku na projekt rozbudowy Uniwersytetu gmach Biblioteki miał stanąć tuż przy gmachu Uczelni. Z racji politycznych mimo zgłoszonych 21 projektów rozbudowa KUL i biblioteki nie mogła dojść do skutku.

Gmach przy ul. Chopina 27 przechodził kolejne adaptacje i latami trwające remonty. Mimo to nie zniechęciły one czytelników do korzystania z bibliotecznych zbiorów. Czytelnia główna o powierzchni 400 m² ze 174 miejscami i 12 000 wol. starannie dobranego księgozbioru podręcznego została otwarta w 1972 r.

Kolejna rozbudowa Biblioteki rozpoczęła się w 1998 roku. O ponad 3 000 m² zwiększyła się powierzchnia magazynów bibliotecznych przystosowanych do gromadzenia zbiorów w systemie zwartym. Powiększony został hol katalogowy, zorganizowano na nowo Oddział Zbiorów Specjalnych z nową czytelnią i trzema pracownikami, powstała nowa czytelnia Teologiczno-Filozoficzna. W 2006 roku oddano do użytku powiększoną i przestronną wypożyczalnię. Niestety nowa część budynku nadal nie jest dokończona. Wciąż także jest pilnie oczekiwana pełna modernizacja starej części gmachu. W 2014 roku powstanie pracownia do digitalizacji zbiorów, wyposażona w profesjonalny sprzęt w ramach projektu Lubelska Biblioteka Wirtualna. Tu będzie się mieścić nowy Oddział Reprografii i Digitalizacji Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej.

---

⁹ Rektorowi KUL, s. 120. Dawny klasztor dominikanów przy Alejach Raclawickich stał się siedzibą uczelni dzięki interwencji Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego. Uroczyste poświęcenie gmachu w dniu 8 stycznia 1922 roku było epokowym wydarzeniem w dziejach Uniwersytetu i ostatnią uroczystością z udziałem jego pierwszego rektora, który zmarł na zapalenie płuc 22 lutego 1922 roku

Gmach Biblioteki przy ul. Chopina 27 w latach 80-tych XX w.

Czytelna Główna w latach 80-tych XX w.

Zbiory

Powstanie Biblioteki Uniwersyteckiej łączy się nierozzerwalnie z Petersburgiem. Głównie dzięki zakupom prywatnych księgozbiorów od profesorów Uniwersytetu Petersburskiego, którzy wyprzedawali w czasie rewolucji październikowej cenne i unikatowe dzieła z dziedziny teologii, humanistyki, prawa i ekonomii. Rosyjskie instytucje naukowe ofiarowały swoje publikacje nieodpłatnie lub po niższych cenach. Pomocna okazała się Polonia petersburska, której idea nowego Uniwersytetu i Biblioteki była droga. Książd Idzi Radziszewski przekazał osobisty księgozbiór z czasu swojej pracy we Włocławku, a jego rodzina ofiarowała później także książki z jego biblioteki petersburskiej¹⁰.

Biblioteka medyczna prof. Stanisława Zalewskiego licząca ok. 10 000 tomów i znaczny dar petersburskiego Towarzystwa Lekarzy i Przyrodników miały duże znaczenie dla przyszłego Wydziału Medycznego, którego otwarcie planowano na rok akademicki 1940/1941¹¹. Niestety wybuch II wojny pokrzyżował te plany, w tym czasie *przepadło kilka szaf książek z zakresu medycyny przeznaczonych dla tego wydziału*¹².

Najcenniejszym darem dla nowej księżnicy była biblioteka prof. Stanisława Ptaszyckiego, który zgromadził ponad 10 000 woluminów, w tym kilka tysięcy poloników, wiele druków rzadkich i opracowań do historii stosunków Polski, Litwy i Rusi z Rosją. Podarował je nowemu Uniwersytetowi, gdy po 40 latach powracał z emigracji do kraju.

Zgromadzony w Petersburgu wartościowy i bogaty księgozbiór liczył ponad 40000 woluminów. Prace inwentaryzowania i katalogowania zbiorów wykonywała od wiosny 1918 roku bibliotekarka Emilia Szeliga-Szeligowska pod kierunkiem prof. Ptaszyckiego, a także ks. prof. Piotr Kremer i prof. Jerzy Fiedorowicz. Według ks. Kremera połowa z nich została skatalogowana¹³. *Albowiem i o tym Rektor pomyślał, żeby zaraz po przyjeździe do kraju można było z tych książek korzystać*¹⁴. W ten sposób *Biblioteka rozpoczęła faktyczną działalność organizacyjną już nad Nową, wyprzedzając powstanie Uniwersytetu*¹⁵. Zbiory zapakowane do 180 skrzyń wraz z katalogami i inwentarzami czekały w gmachu Akademii Duchownej w Petersburgu na transport do Lublina. Dopiero w 1925 roku władze radzieckie wydały jedynie 26 000 wol. w ramach rewindykacji zbiorów polskich z ZSRR na mocy Traktatu Ryskiego z 1921 roku. Publikacje rewindykowane z Petersburga, wydane przez Carską Akademię Nauk i towarzystwa

¹⁰ Rektorowi KUL, s. 21

¹¹ Danuta Dzierzkowska: Biblioteka Główna KUL. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1964 T. 8 s. 196

¹² Bronisława Koszałka: Biblioteki zakładowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1971 T. 23 s. 181

¹³ Danuta Dzierzkowska: Biblioteka Główna KUL. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1964 T. 8 s. 196

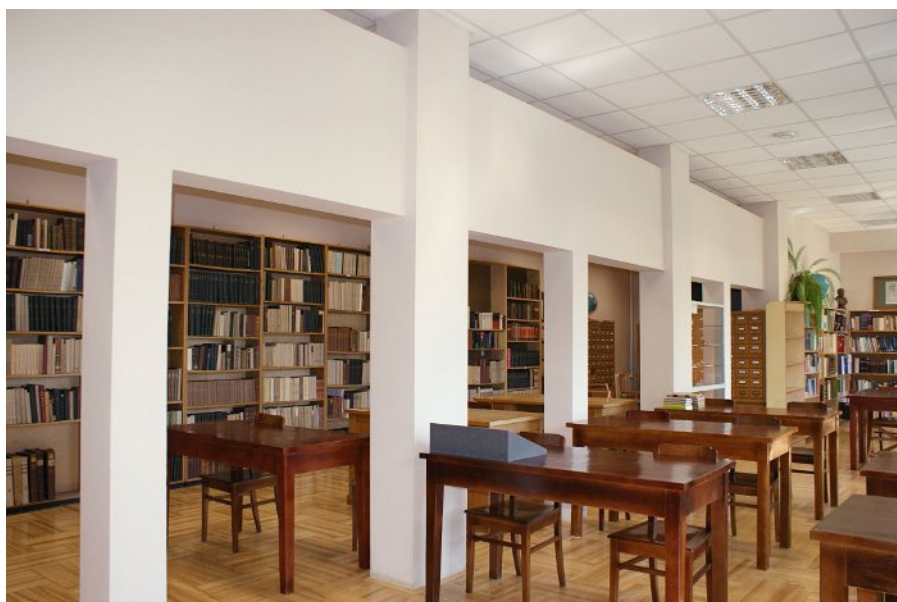
¹⁴ Rektorowi KUL. W 90. rocznicę śmierci ks. Idziego Radziszewskiego s.189

¹⁵ Ibidem, s. 197

Obecny gmach Biblioteki KUL

Czytelna Oddziału Zbiorów Specjalnych BU KUL

naukowe, stanowią znaczący co wielkości i wartości zbiór *rossiców* w kraju. Zbiór petersburski został wzbogacony o księgozbiór dotyczący historii Rosji i teologii prawosławnej, подарowany w 1919 roku przez Instytut Naukowy Gospodarstwa w Puławach. oraz teologiczne publikacje wydane w języku rosyjskim pochodzące z daru ks. Bronisława Ussasa.

W okresie międzywojennym Biblioteka Uniwersytecka. nie miała jasno określonych ram prawnych i organizacyjnych. Największą korzyścią było przyznanie jej w latach 1919-1927 i 1932- 1939 egzemplarza obowiązkowego, który stanowił źródło nowości wydawniczych.. Gdy odebrano Bibliotece ten przywilej w 1946 roku kierowano do wydawców listy z prośbami o przysyłanie egzemplarzy gratisowych. Na ten apel swoje publikacje przysyłała np. Akademia Umiejętności w Krakowie. Jednak nieregularne wpływy od wydawców czasopism spowodowały duże luki w zbiorach. Książki pochodziły przeważnie z darów przekazywanych przez osoby prywatne i instytucje. Lista darczyńców była bardzo długa. Zawierała zarówno pojedyncze książki, prace naukowe profesorów jak i całe księgozbiory stanowiące warsztat pracy naukowej lub wyraz bibliofilskich pasji ofiarodawców. W 1933 r. Biblioteka otrzymała w darze od muzeologa, historyka sztuki i bibliofila lubelskiego, ks. Jana Władzińskiego ok. 2 000 wol. książek. Bardzo cennym okazał się dar prof. Stanisława Smolki obejmujący 3 000 wol. wraz z bogatą korespondencją uczonego i jego ojca Franciszka (1921 r.), Najcenniejszym darem, który otrzymała Biblioteka w okresie międzywojennym (1923 r.) był rodzinny księgozbiór hr. Piotra Moszyńskiego obejmujący 16 000 wol., w tym ponad 3 000 starych druków. Z tej biblioteki pochodzi m.in. kodeks rękopiśmienny z końca XIII w. *Concordia discordantium canonum* autorstwa mnicha z klasztoru kamedułów Gratiana, materiały z okresu Sejmu Czteroletniego i archiwum gen. Ignacego Prądzyńskiego¹⁶. W 1928 r. wpłynął do Biblioteki cenny dar rodziny Czorbów z Krasifowa na Wołyniu w liczbie ponad 370 wol. starych druków z XVI-XVII w. Są to dzieła obce (tylko 9 poloników) przeważnie o treści teologicznej. Księgozbiór opatrzony został własnym ekslibrisem, który powstał na zamówienie rodziny Czorbów przed przekazaniem daru Uniwersytetowi Lubelskiemu¹⁷.

Zbiory biblioteczne powiększały się systematycznie poprzez zakupy księgozbiorów profesorskich., np. Stanisława Zachorowskiego (historia i prawo), Maurycego Straszewskiego (głównie stare druki, książki sanskryckie, dzieła teologiczne i literatura piękna), Cezarego Pęcherskiego (ponad 1000 wol. literatury polskiej dla seminarium Filologii Polskiej).

¹⁶ Marcin Baranowski, historyk z KUL odczytał rękopis i opublikował dzieło Prądzyńskiego w książce *O sztuce wojennej: kurs taktyki*, Oświęcim 2012

¹⁷ Maria Kunowska: *Sekcja Starych Druków. Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1971 T.23 s. 147

W tym czasie ze względu na brak odpowiedniego lokalu, znaczną odległość od Uniwersytetu oraz trudności finansowe *Biblioteka nie była właściwym warsztatem pracy naukowej i dydaktycznej Uniwersytetu, tę rolę pełniły biblioteki wydziałowe i seminaryjne [...] i trudno mówić o tworzeniu księgozbioru, raczej o jego narastaniu*¹⁸. Do 1939 roku Biblioteka zgromadziła łącznie ok. 80 000 woluminów.

W listopadzie 1939 roku gestapo zamknęło Bibliotekę Uniwersytecką, a potem najstarszą w Lublinie Bibliotekę Publiczną im. Hieronima Łopacińskiego. Obie zostały połączone organizacyjnie w *Staatsbibliothek Lublin*. *Nie doszło do unifikacji zbiorów, ponieważ bibliotekarki Wanda Sampolska, Hanna Pliszczyńska i Emilia Szeligowska przekonały Wasyla Kutschabskiego, kierownika Staatsbibliothek Lublin do zachowania odrębności Biblioteki KUL argumentem o nienaruszalności starych i historycznych zespołów bibliotecznych. Dzięki temu księżnica pozostała dalej we własnej siedzibie przy ulicy Dolnej Panny Marii, na zasadzie status quo*¹⁹. *Straty wojenne BU KUL w porównaniu do innych bibliotek polskich nie były duże.*

Okres po II wojnie światowej to szybki rozwój Biblioteki KUL w gmachu przy ul. Chopina 27 i w nowej strukturze organizacyjnej, podobnej do innych bibliotek uniwersyteckich w kraju. Gromadzono literaturę z dyscyplin naukowych reprezentowanych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Wyłania się jednocześnie wyraźny profil gromadzonych zbiorów. BU KUL stała się centralną biblioteką w Polsce w zakresie religioznawstwa, teologii i filozofii chrześcijańskiej.

Przejmowanie księgozbiorów było nadal głównym źródłem wpływów. W latach 1948-1953 Biblioteka KUL przejęła na mocy upoważnienia ówczesnego Ministerstwa Oświaty ok. 130 000 wol. materiałów bibliotecznych z Górnego i Dolnego Śląska zgromadzonych w Zbiornicach Księgozbiorów Zabezpieczonych. W 1946 roku Biblioteka KUL przejęła także 11 775 wol. książek z proveniencją likwidowanych przez władze komunistyczne Bibliotek Kapituły Przemyskiej i Seminarium Duchownego Grecko-Katolickiego w Przemyślu²⁰.

---

¹⁸ Waldemar Michalski: Oddział Gromadzenia i Uzupełniania zbiorów w latach 1944-1970. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1971 T. 23 s. 70

¹⁹ Zdzisław Bieleń: Biblioteka im. Hieronima Łopacińskiego w okresie wojny i okupacji 1939-1944. *Bibl. Lub.* 2003 R. 46 s. 19

²⁰ To najcenniejsza zachowana biblioteka unicka na ziemiach polskich, licząca po wojnie ok. 20 000 druków. Biblioteka Narodowa przejęła rękopisy i 180 druków cyrylicyckich. Najwięcej woluminów przejął KUL jako zakład naukowy, który miał jedyną w Polsce Katedrę Teologii Porównawczej dla badań chrześcijaństwa wschodniego. W 2006 roku Biblioteka KUL zwróciła przedstawicielom abpa Jana Martyniaka, metropolity Przemysko-Warszawskiego Kościoła Greckokatolickiego 1065 wol. dubletów starych druków. W marcu 2014 roku przekazano kolejne dublety: 203 wol. starych druków i 1900 wol. książek pochodzących z XIX wieku

W czasie kadencji Ojca Dyrektora, którą przerwała w styczniu 1976 roku nagła śmierć, zbiory wzrosły ponad ośmiokrotnie i osiągnęły na przełomie lat 1975/1976 niemal 700.000 jednostek, w tym ponad 36 500 starych druków. Biblioteka udostępniała wówczas 2 822 tytuły czasopism bieżących, w tym 1 641 czasopism zagranicznych.

W wyniku gromadzenia zbiorów realizowanego poprzez planowe zakupy u wydawców zgranicznych, bardzo aktywną wymianę zagraniczną oraz dary, a przy tym ciągle uzupełnianie brakujących tomów książek i numerów czasopism Biblioteka zgromadziła bardzo bogate zbiory. Były to wydawnictwa obcojęzyczne, pochodzących z USA, Kanady, krajów zachodnioeuropejskich i innych państw świata. Dwukrotnie wzrosła liczba bieżących tytułów czasopism zagranicznych - 3391 tytułów na koniec 1997 roku.

Literatura krajowa pochodziła z zakupu w polskich księgarniach i na krajowych targach książki, przyjmowania darów i prowadzenia intensywnej wymiany krajowej. Warto zaznaczyć, że w okresie powojennym nie przysługiwał Bibliotece egzemplarz obowiązkowy. Prawo do niego uzyskała BU KUL dopiero w 1997 roku.

Biblioteka wciąż przejmowała księgozbiory wybitnych uczonych pracowników i przyjaciół KUL, między innymi ks. prof. Mieczysława Żywczyńskiego, historyka kościoła prof. Władysława Tatarkiewicza, prof. Józefa De Smeta z Leuven. Dzięki darowiznom powiększały się, zbiory źródeł rękopiśmiennych wykorzystywanych w badaniach historycznych i literaturoznawczych. W 1970 roku Biblioteka przyjęła dar Archiwum Filomatów od prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego. Materiały te dotyczą historii Towarzystwa Filomatów, korespondencji członków Towarzystwa oraz utwory poetyckie (łącznie 68 jednostek rękopiśmiennych). W latach 80-tych wpłynęły materiały archiwalne Armii Krajowej Obwodu Lubartów i Archiwum Armii Krajowej Podokręgu Rzeszów zawierające dokumenty z lat 1944 – 1945. Zeskanowane w 2014 r. w ramach projektu *Lubelska Biblioteka Wirtualna* inwentarze i katalogi kartkowe Sekcji Rękopisów pokażą bogactwo i wyjątkowość tych zbiorów w Bibliotece KUL.

Dzięki zabiegom dyrektora Paluchowskiego Biblioteka KUL powiększyła swoje zbiory dwukrotnie i może się dziś szczycić znakomitą kolekcją wydawnictw niezależnych czyli "podziemnych" nie posiadających debitu ówczesnej władzy komunistycznej. *Niezaprzeczalną zasługą Paluchowskiego było zgromadzenie wielkim wysiłkiem zbioru emigracyjnych druków po II wojnie światowej*, z którym może konkurować dziś jedynie Biblioteka Narodowa. Za jego ponad 20-letniej kadencji *umocniła się pozycja Biblioteki Uniwersyteckiej KUL na mapie polskich bibliotek. Biblioteka Uniwersytecka KUL. należała do najlepszych tego typu placówek w kraju*²¹, podkreślał prof. Sawicki w czasie uroczystości przyznania dyrektorowi Paluchowskiemu "Medalu za zasługi dla KUL" w 2004 roku.

---

²¹ Stefan Sawicki: Andrzej Paluchowski – dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL *Prz. Uniw. KUL* 2004 nr 5 s. 31

Dyrektorzy Biblioteki

Biblioteka Uniwersytecka miała szczęście, że na jej czele stali ludzie związani na długie dziesięciolecia z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Profesor Stefan pisał *Pan Paluchowski, to jeden z tych "ludzi KUL-u", współtwórców osobliwej jakości tego miejsca i środowiska, do której powraca się jak do wartości po latach*²². Ta opinia dotyczy także jego poprzedników Emilii Szeligi-Szeligowskiej i Ojca Romualda Gustawa.

Po przyjeździe do Lublina faktyczną kierowniczką i jedyną wykwalifikowaną bibliotekarką była Emilia Szeliga- Szeligowska wspomagana w pracy przez studentki w okresie ich studiów. Przez siedem miesięcy 1919 roku pomagał jej Zygmunt Mocarski²³, który uporządkował i skatalogował księgozbiór rosyjskojęzyczny. Kolejnymi dyrektorami biblioteki mianowanymi przez Senat KUL byli: prof. Stanisław Ptaszycki (1919 r.²⁴), prof. Konstanty Chyliński (1919-1924), ks. prof. Henryk Insadowski (1924-1939) i prof. dr Józef Birkenmajer (1939r.)²⁵. Skupieni na własnej pracy naukowej a nie bibliotecznej złożyli faktyczne zarządzanie biblioteką w ręce Szeligowskiej, a życie wewnętrzne skupiało się zasadniczo w dwóch działach: Pracowni i Czytelni. [...] W swoich notatkach pani Emilia pisała: *Wszystko znosimy spokojnie przez umiłowanie idei – tej samej, której służy Uniwersytet*²⁶.

*W czasie okupacji Niemcy [...] zakazali udostępniać [zbiory] polskim czytelnikom. Uprzejma pani Szeligowska pozwalała jednak, pomimo grożącego jej związanego z tym niebezpieczeństwa, przychodzić niewielkiej grupie młodych czytelników do magazynu bibliotecznego i spędzać tam kilka godzin dziennie na studiowaniu dzieł naukowych. Rzecz odbywała się w całkowitej konspiracji i wszyscy wiedzieliśmy, czym mogło to grozić[.]*²⁷. Po latach okazało się, że z tych możliwości korzystali oprócz autora tego cytatu, przyszłego profesora historii UMCS, między innymi Julia Hartwig, Anna Kamińska, Zygmunt Kałużyński²⁸. W 1952 roku po 34 latach oddanej pracy Emilia Szeliga-Szeligowska odeszła na zasłużoną emeryturę.

---

²² Ibidem

²³ Zygmunt Mocarski podjął w latach 1913-1918 studia prawnicze i księgoznawcze na uniwersytecie w Petersburgu. Badał stan zachowania poloników w bibliotekach na Nową. Współpracował z E. Szeligowską przy inwentaryzowaniu i katalogowaniu zbiorów przyszłej Biblioteki KUL. Pracę w Lublinie traktował jako chwilowe zajęcie przed wyjazdem na stałe do Warszawy. W: Portret bibliotekarzy polskich, Ossolineum 1980, s. 225-226

²⁴ Mianowanie nastąpiło w lutym, a już jesienią prof. S. Ptaszycki wyjechał z Lublina do Wilna i podjął pracę na Uniwersytecie Wileńskim.

²⁵ Prof. Józef Birkenmajer otrzymał nominację w sierpniu 1939 roku. 26 września poległ w obronie Warszawy

²⁶ Danuta Dzierzkowska: Biblioteka Główna KUL, s. 212

²⁷ Henryk Zins: Przez epoki i kontynenty, Lublin 1996 s. 34

²⁸ Ibidem, s. 33

Emilia Szeliga-Szeligowska

W 1944 roku Katolicki Uniwersytet Lubelski wznowił działalność wbrew zaleceniu legalnego rządu RP w Londynie, ale za zgodą Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Nie został upaństwowiony i zachował przedwojenny charakter na czele z rektorem-księdzem. Postawiono jednak warunek, że młodzież ma być wychowywana w duchu demokratycznym a naukowcy mają być zatrudniani niezależnie od wyznania²⁹. Pierwszym powojennym rektorem został ks. prof. Antoni Słomkowski. Już w sierpniu 1944 roku rozpoczął starania o otwarcie wydziału medycznego i rolnego. Projekt został jednak odrzucony przez Resort Oświaty PKWN³⁰. *Planowane wydziały znalazły się natomiast w utworzonym w październiku tego roku państwowym Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej*³¹.

Biblioteka KUL, kierowana od listopada przez doc.dr Andrzeja Wojtkowskiego, byłego dyrektora Biblioteki im. Raczyńskich w Poznaniu, wznowiła pracę jako pierwsza z bibliotek uniwersyteckich w Polsce.

Mając cenne zbiory druków XIX-wiecznych z zakresu historii i literatury, unikalne rękopisy, bogatą kolekcję rosyjskojęzycznych publikacji do dziejów kościoła na obszarze Rosji, Biblioteka nie posiadała wówczas współczesnych książek i czasopism naukowych polskich i obcojęzycznych. Kilkuosobowy zespół zajmował się jedynie inwentaryzacją i katalogowaniem zbiorów.

---

²⁹ Dorota Gołaszewska-Chilczuk: *Wrocie uniwersytety. Polityka państwa komunistycznego wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1944-1969)*, Warszawa 2013 s. 12-13

³⁰ *Ibidem*, s. 14

³¹ *Ibidem*, s. 15

O. Romuald Gustaw OFM

Ojciec Romuald Gustaw OFM³² kierował Biblioteką w latach 1950-1976. Rozwinął strukturę księżnicy tworząc nowe działy, m. in. Sekcję Wymiany Zagranicznej. Represje i szykany władz komunistycznych wobec KUL polegały między innymi na skreślaniu tytułów czasopism z listy prenumeraty realizowanej przez Centralę Kolportażu Prasy i Wydawnictw „Ruch”, utrudnianiu dostępu do publikacji zagranicznych poprzez systematyczne odmawianie przyznania dewiz na zakup publikacji zagranicznych w latach 1962-1973.³³ Aby zapewnić kontynuację wydawnictw ciągłych w drodze wymiany lub darów wysiłek działu został skierowany na próby nawiązania kontaktów z redakcjami czasopism zagranicznych. W tym trudnym czasie organizowano z inspiracji ojca Gustawa akcje wysyłania za granicę listów do profesorów teologii i filozofii z prośbą o przysyłanie do Biblioteki opublikowanych dzieł i nadbitek.

Ojciec Gustaw powiększał systematycznie księgozbiór podręczny w czytelniach, organizował wystawy, a w trosce o rozwój zawodowej kadry był organizatorem kursów i egzaminów wewnętrznych dla bibliotekarzy. W 1956 roku był pomysłodawcą i współtwórcą ośrodka naukowego i czasopisma o tym samym tytule - *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*.

Prace nad katalogiem rzeczowym BU KUL rozpoczęły się w już 1920 roku, ale dopiero rok 1952 to czas powstania katalogu systematycznego, który wraz z rozwo-

---

³² Ojciec Romuald Gustaw, OFM (Ordo Fratrum Minorum) z Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów założonego przez św. Franciszka z Asyżu w 1223 roku. Był bernardynem czyli polskim franciszkaninem, (W 1453 roku włoski kaznodzieja św. Jan Kapistran założył w Krakowie klasztor franciszkański pw. św. Bernardyna ze Sieny) <http://www.bernardyni.ofm.pl/>

³³ Elżbieta Żelechowska: Funkcjonowanie działu gromadzenia. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1993 T. 62 s. 202

jem księgozbioru wymagał pomocy logików i metodologów z Uniwersytetu. W latach 70 – tych ubiegłego stulecia obejmował 20 działów a najobszerniejszymi z nich były: teologia i religioznawstwo, nauki humanistyczne, filozoficzne i prawno-społeczne. Wydzielony katalog bibliologii i bibliografii powstał dla potrzeb osób korzystających z Czytelni Oddziału Informacji Naukowej.

W 1970 roku księgozbiór zgromadzony w magazynach o sześciu kondygnacjach i o powierzchni ponad 3 140 m² został ustawiony na metalowych regałach.

Już w pierwszych latach działalności Uczelni rektorzy byli świadomi, że bez dbałości o gromadzenie bieżącej literatury zagranicznej, nie jest możliwe istnienie biblioteki uczelnianej i rozwój nauki na nowym Uniwersytecie³⁴. Był to czas organizowania współpracy z zagranicą za pośrednictwem Biura Międzynarodowej Wymiany Wydawnictw w Ministerstwie Spraw Zagranicznych na mocy Konwencji Brukselskiej³⁵. Tą drogą na Uniwersytet docierały informacje o kontaktach z instytucjami naukowymi w poszczególnych państwach. Wymianę zagraniczną prowadził Sekretariat Propagandy, który nawiązał kontakty z ośrodkami naukowymi i wydawnictwami we Francji, w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych, w krajach skandynawskich, we Włoszech, w Niemczech i w Związku Radzieckim. *Wymiana zagraniczna już w najwcześniejszej działalności Uczelni objęła swym zasięgiem wszystkie kraje, których wkład w naukę światową był najpoważniejszy*³⁶. Materiałem wymiennym były wydawane przez Uniwersytet serie: *Biblioteka Uniwersytetu Lubelskiego*, *Towarzystwo Wiedzy Chrześcijańskiej* (t.1/1928-55(1947)) i od 1934 roku do dziś prace publikowane przez instytucję naukowo-wydawniczą Towarzystwo Naukowe KUL³⁷. W październiku 1949 roku powstał w strukturze Uniwersytetu Dział Książki, którego działalność skupiona była bardziej na realizacji potrzeb bibliotek zakładowych niż na nawiązywaniu nowych kontaktów i zdobywaniu publikacji zagranicznych do zbiorów Biblioteki Głównej. Pod koniec 1952 roku połączono Dział Książki w gmachu głównym KUL przy Alejach Racławickich z Działem Gromadzenia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL przy ul. Chopina 27. Ale dopiero kolejne działania organizacyjne i personalne ówczesnego dyrektora Biblioteki Romualda Gustawa³⁸ doprowadziły w 1954 roku do utworzenia nowego w strukturze organizacyjnej Biblioteki Działu Wymiany Zagranicznej.

³⁴ Ibidem, s. 30: XII. 1918 - Zabiegi ks. Idziego Radziszewskiego (pierwszego Rektora KUL- przypis autora) o uzyskanie nowych wydawnictw zagranicznych

³⁵ Ibidem: 1921 - Przystąpienie Uniwersytetu do międzynarodowej akcji wymiany wydawnictw zorganizowanej przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych

³⁶ Ibidem s. 81

³⁷ Izabela Sudrawska: Sekcja Wymiany Zagranicznej. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 1971 T. 23 s. 80

³⁸ Ojciec Romuald Gustaw, OFM (Ordo Fratrum Minorum) z Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów założonego przez św. Franciszka z Asyżu w 1223 roku. Był bernardynem czyli polskim franciszkaninem, (W 1453 roku włoski kaznodzieja św. Jan Kapistran założył w Krakowie klasztor franciszkański pw. św. Bernardyna ze Sieny) <http://www.bernardyni.ofm.pl/>

Mgr Andrzej Paluchowski

Zasługą Ojca Dyrektora było także stworzenie Czytelni Zbiorów Specjalnych w 1967 roku. W tym samym roku utworzył on dział *Vaticana*, który zgromadził najnowszą literaturę poświęconą problematyce II Soboru Watykańskiego.

Biblioteka Główna coraz bardziej stawała się warsztatem pracy naukowej i dydaktycznej Uczelni.

Dyrektor Andrzej Paluchowski był głównym inicjatorem pracy Sekcji Wymiany Zagranicznej.

Dział podzielony został na cztery referaty: anglosaski³⁹, germański, romański i słowiański. Pracowały w nim osoby znające języki obce lub absolwenci filologii, ponieważ podstawą tego rodzaju pracy jest prowadzenie korespondencji w języku obcym i wybór publikacji z zagranicznych ofert dubletowych. Pracownicy Sekcji zajmowali się także obsługą prenumeraty czasopism zagranicznych oraz osób przekazujących do Biblioteki publikacje w darze. Materiałem wymiennym były publikacje dwóch wydawnictw uniwersyteckich: Towarzystwa Naukowego KUL i Wydawnictwa KUL.

Liczba stałych kontaktów Sekcji Wymiany Zagranicznej BU KUL, wymiana i dary zagraniczne kształtowała się następująco: w 1969 r. – 654, 1988 r. – 1085, 1997 r. – 1208, 2005 r. – 1080, 2006 r. – 654, 2014 r. – 445 w 45 krajach świata.

Najliczniejsze kontakty BU KUL ma w Niemczech, Włoszech i Francji, w Stanach Zjednoczonych Ameryki Płn. i Wielkiej Brytanii. Ma także partnerów w krajach

---

³⁹ Takiej nazwy użyła Iizabela Sudravska w swoim artykule poświęconym Sekcji Wymiany Zagranicznej od chwili jej powstania do 1970 roku. Obecnie używa się określenia referat angielski.

odległych i egzotycznych :w Japonii, Chinach, Argentynie, Chile, Indiach, Republice Południowej Afryki.

Zasługą dyrektora Paluchowskiego było nawiązanie bliskiej współpracy z Biblioteką Watykańską, Biblioteką Polską w Londynie oraz bibliotekami amerykańskimi. Stała obecność dyrektora na Targach Książki we Frankfurcie nad Menem, Londynie i Warszawie, śledzenie nowości wydawniczych, nawiązywanie nowych kontaktów i podkreślanie trudnej sytuacji najpierw polityczno-ekonomicznej, później już tylko ekonomicznej Uniwersytetu a przede wszystkim i wyjątkowości zbiorów Biblioteki przynosiły wymierne efekty. Były to korzystne upusty i rabaty udzielane przez wydawnictwa i firmy dystrybucyjne przy zakupie publikacji, znacznie większa liczbowo wymiana wydawnictw lub otrzymanie potrzebnych książek w darze. Alliance Française - ośrodek nauki języka i centrum kultury francuskiej we współpracy z Ambasadą Francji i Instytutem Francuskim był w latach 1980-1997 organizatorem dziewięciu wystaw nowej książki francuskiej w Bibliotece KUL. Publikacje zakupione na korzystnych warunkach wzbogaciły zbiory Biblioteki, podobnie jak książki wydawnictwa Walter de Gruyter z Berlina zaprezentowane na dwóch wystawach⁴⁰ w gmachu Biblioteki.

Niewątpliwie zasługą Andrzeja Paluchowskiego jest umocnienie pozycji Biblioteki KUL wśród innych polskich bibliotek, a nawet wśród bibliotek Europy Środkowo-Wschodniej. Jej prestiż podnosi zbiór książek i czasopism polskiej emigracji po 1945 r. oraz literatury *drugiego obiegu*, wydawanej w kraju. *Jest to jeden z najbogatszych zbiorów w kraju - tym cenniejszy, że tworzony (w miarę możliwości) systematycznie (...) od połowy lat siedemdziesiątych i liczący 1500 tytułów czasopism*⁴¹. Należą do tej kolekcji także tysiące woluminów książek (druki emigracyjne: 6637 wol. i druki krajowe bez debitu 3400 wol.)⁴². Bibliotekę KUL wyróżniała także imponująca liczba prenumerowanych zagranicznych czasopism naukowych.

Dyrektor Paluchowski pielęgnował kontakty z przyjaciółmi Biblioteki. Do nich należał Otto Sagner z Monachium (1920-2012), *żywa legenda w świecie książki*, dystrybutor publikacji zagranicznych do Europy Środkowo-Wschodniej poprzez naukową księgarnię wysyłkową oraz wydawca literatury sławistycznej w Otto Sagner Verlag. Od 1961 roku trwa współpraca z tą firmą polegająca na wymianie publikacji. Był to jedyny sposób realizowania planowego i zorganizowanego gromadzenia publikacji

---

⁴⁰ Pierwszą wystawę zorganizował dyr. Andrzej Paluchowski w 1995 roku. Otwarcie II Wystawy Publikacji Verlag Walter de Gruyter odbyło się w 8 maja 2006 roku w obecności głównego dyrektora koncernu prof. Klausa Saura.

⁴¹ Anna Gabłońska: Czasopisma drugiego obiegu w zbiorach BU KUL. Wykład w dniu 16 VI 2003 w ramach prezentacji monograficznych na podstawie zbiorów BU KUL, dostępny [www. http://pater.kul.lublin.pl/akademia/2003_06_16/czasopisma_drugiego_obiegu.htm](http://pater.kul.lublin.pl/akademia/2003_06_16/czasopisma_drugiego_obiegu.htm)

⁴² Halina Szumił: Inne formy życia Uniwersytetu – Biblioteka Uniwersytecka. W: Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993. Lublin 1994 s. 683

w Bibliotece pozbawionej dotacji państwa i wystarczających dewiz na zakup literatury obcojęzycznej. Prenumerata czasopism niemieckojęzycznych wynosiła w 1993 roku 270 tytułów a w 2001 roku 570. Sagner umożliwiał wyjazdy dyrektorów na targi książki do Frankfurtu nad Menem od pierwszego wyjazdu Ojca Gustawa w 1963 roku do ostatniego wyjazdu dyrektora Paluchowskiego w 1997 roku. Możliwość oglądu światowej produkcji wydawniczej i sprowadzanie najcenniejszej literatury do BU KUL powodowały, że jej zbiory literatury humanistycznej, filozoficznej i teologicznej stawały się coraz liczniejsze, wartościowe i wyjątkowe w skali całego kraju. Według opinii dyrektora Paluchowskiego współpraca z Sagnerem stała się fundamentem naszego stanu posiadania niemieckiego piśmiennictwa naukowego. Żadna biblioteka w Polsce i Europie Wschodniej nie mogła nam w tym zakresie dorównać, nie wyłączając biblioteki w Pradze i Budapeszcie. To stwierdzenie znakomitego berlińskiego wydawnictwa Walter de Gruyter, którego głównym odbiorcą przez lata była Biblioteka KUL.

Innym aspektem tej współpracy gromadzenie i nielegalne przewożenie do Polski w czasie politycznej cenzury nakładanej na publikacje zagraniczne z zakresu filozofii i historii XX wieku oraz całej twórczości polskiej emigracji powojennej. Państwo Sagner służyli nieocenioną życzliwą pomocą przejmując przesyłki z europejskich ośrodków emigracyjnych: w Paryżu z Instytutu Literackiego, Libelli, Księgarni Polskiej i Księgarni Pallotynów oraz z Veritasu – najstarszej księgarni polskiej w Londynie, Polskiej Fundacji Kulturalnej, Pulsu, Aneksu, Katow, Instytutu Sikorskiego i Instytutu Piłsudskiego i przewożąc je do Polski.. Dzięki nim w zbiorach Biblioteki znajdują się emigracyjne wydawnictwa Ukraińców – *Sučastnist*, Rosjan – *Kontinent* i Czechów – *Svedectvi*. Żaden z naszych wypróbowanych partnerów nie towarzyszył Bibliotece tak długo, tak intensywnie i tak niezawodnie jak Otto Sagner.

Nie można pominąć także Jerzego Kulczyckiego (1931-2013) i jego księgarni OR-BIS BOOKS w Londynie. Nazwisko tego księgarza, wydawcy, działacza będzie na zawsze związane z polską książką na emigracji i z Biblioteką KUL.

Biblioteka KUL a Kościół

Katolicki Uniwersytet Lubelski, jedyny uniwersytet katolicki w Europie Wschodniej, postrzegany był na zachodzie Europy i na kontynencie amerykańskim jako ważna instytucja naukowa i centrum chrześcijańskiej nauki w Polsce. Z tego powodu Uczelnia mogła liczyć na wsparcie – także charytatywne - przez różne instytucje świeckie i kościelne : ambasady i konsulaty, fundacje, instytuty naukowe i redakcje czasopism działające w wielu krajach Europy, Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie oraz osoby prywatne. Zabiegały one w bibliotekach i innych instytucjach naukowych o książki dla Biblioteki. Organizowały transporty podarowanych publikacji oraz opłacały ze środków własnych zamówione przez Bibliotekę książki i czasopisma bezpośrednio u wy-

dawców lub zagranicznych dystrybutorów. Z ich funduszy były organizowane stypendia zagraniczne dla bibliotekarzy oraz zagraniczne wyjazdy dyrektorów.

Uniwersytet jako uczelnia prywatna będąca własnością Kościoła w Polsce, mogła liczyć na finansowe wsparcie fundacji i stowarzyszeń kościelnych, bardzo licznych Kół Przyjaciół KUL w Niemczech, Anglii, we Włoszech i Francji oraz w Kanadzie i Ameryce Płn. oraz licznej Polonii. Wszelkstronną pomoc oferowały Fundacja Konrada Adenauera, Fundacja Niemieckich Katolików na rzecz Katolików Polskich RENOVABIS, Kirche in Not z siedzibą we Freising, we Włoszech Fundacja Lanckorońskich, Fundacja im. Margrabiny Janiny Zofii Umiasłowskiej z prezesem Stanisławem Morawskim, który przyjmował bibliotekarzy na miesięczne stypendia w Rzymie i prowadził przez dziesięciolecia wymianę publikacji z Biblioteką KUL. Wsparcie pochodziło także z funduszu biskupa Szczepana Wesołego czy też funduszu bpa Józefa Wróbla z Helsinek.

Ważnym momentem w historii Uniwersytetu i Biblioteki był wybór w 1978 roku Polaka na papieża. W kolejnych latach pontyfikatu Jana Pawła II, a zwłaszcza po przełomie 1989 roku zwiększyło się zainteresowanie Polską i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, którego Karol Wojtyła był wykładowcą. Dzięki papieżowi i Solidarności Polska weszła do Europy. W BU KUL zarejestrowano wzrost przesyłek z publikacjami ofiarowanymi, liczniejsze oferty publikacji na wymianę oraz większą aktywność środowisk polonijnych na całym świecie.

Lata 90. XX wieku to czas nowych rozwiązań w bibliotekarstwie. Przyniosły one komputeryzację bibliotek, powstawanie konsorcjów bibliotecznych, tworzenia zautomatyzowanych katalogów i wymianę informacji w sieci. Amerykańska Fundacja Andrew M. Mellon sfinansowała budowę sieci komputerowej i wdrożenie zintegrowanego systemu bibliotecznego VTLS w polskich bibliotekach. Biblioteka KUL weszła do grupy bibliotek użytkujących system VTLS (Virginia Tech Library System), zaczęła współtworzyć Centralną Kartotekę Haseł Wzorcowych a od 1998 roku elektronicznie opracowywać druki zwarte według formatu USMARC, później MARC21. Od 2002 roku BU KUL realizuje projekt Narodowego Centralnego Katalogu NUKAT. Ze względu na charakter zbiorów (literatura teologiczna) nieodzowny stał się od 1994 roku udział naszego pracownika w Miedzyuczelnianym Zespole Walidacyjnym, przekształconym w 2005 roku w Zespół Konsultacyjny. Dwutorowość opracowywania przedmiotowego druków w katalogu kartkowym i komputerowym trwała do 2007 roku. W tym czasie nastąpiło połączenie Oddziału Opracowania Alfabetycznego z Oddziałem Opracowania Rzeczowego w jeden Oddział Opracowania Zbiorów (obecnie Oddział Opracowania Druków Zwartych). Jednocześnie katalogowano komputerowo wydawnictwa ciągle. Stopniowo rozwijała się także komputeryzacja bibliotek specjalistycznych, dziś poza systemem jest jedna biblioteka Wydziału Zamiejscowego KUL w Stalowej Woli. Drugim modułem systemu VTLS wdrożonym w BU KUL jest moduł udostępniania.

Komputerowy system obsługuje wypożyczanie książek do domu. W związku z realizacją projektu Lubelska Biblioteka Wirtualna nastąpi wdrożenie modułu wypożyczania do poszczególnych czytelników oraz wypożyczania w bibliotekach specjalistycznych. System akcesyjny opiera się nadal na oprogramowaniu MAK.

W 1998 roku zintegrowany katalog komputerowy obejmujący publikacje wydane po roku 1995 liczył 25 000 opisów bibliograficznych. Do elektronicznej rejestracji wypożyczeń zostało przygotowanych 70 000 wol. książek. Na koniec 2013 roku liczba rekordów bibliograficznych wyniosła 467 610 opisów i 730 542 rekordów egzemplarza.

Zadanie komputeryzacji BU KUL przypadło na okres sprawowania funkcji dyrektora Biblioteki przez ks. dr Tadeusza Stolza (1998-2011). Z zespołu Pracowni Introligatorskiej założonej w 1966 roku została utworzona w 1993 roku Pracownia Konserwacji Zbiorów. Biblioteka KUL jako jedyna w Lublinie dysponuje próżniową komorą fumigacyjną służącą do odkażania książek, archiwaliów, tkanin, mebli, rzeźb i innych przedmiotów. Dzięki nowoczesnej technologii możliwe jest skuteczne zahamowanie procesów degradacji papieru, skóry i drewna spowodowanych niszczącym działaniem drobnoustrojów i owadów. W tym urządzeniu wykonuje się usługi zarówno dla Biblioteki jak i dla podmiotów zewnętrznych.

Pracownia Konserwacji Zbiorów

Stare druki przed i po konserwacji: Aristotelis omnia quae Opera..., 1574-1575

Biblioteka KUL dzisiaj

Biblioteka Uniwersytecka KUL jest przede wszystkim biblioteką uniwersytecką z analogiczną do innych placówek strukturą organizacyjną. Ma charakter biblioteki ogólnej i publicznej, gromadzi zbiory uwzględniając szeroki zakres tematyki obejmujący wiele dziedzin życia i nauki. Jest biblioteką wielodziedzinową zaspokajającą szczególnie potrzeby siedmiu wydziałów i dbającą o piśmiennictwo z dziedzin wiedzy, które reprezentowane są na Uniwersytecie. Jednocześnie pełniła i pełni funkcję biblioteki specjalnej – centralnej biblioteki religioznawczo-teologicznej gromadzącej w sposób uprzywilejowany piśmiennictwo z dziedzin religioznawstwa ogólnego, teologii i filozofii chrześcijańskiej. Biblioteka KUL jest także ośrodkiem dokumentacji polskiego piśmiennictwa dotyczącego życia i kultury chrześcijańskiej. Księgozbiór li-

Hol katalogowy

czy 2 270 291 jednostek bibliotecznych, w tym 95 000 jednostek zbiorów specjalnych. Na bieżąco udostępni 5 723 tytułów czasopism drukowanych i umożliwi dostęp do 37 baz danych.

Jednocześnie Biblioteka zmagą się z ograniczeniami, jakim jest oddalenie od Uniwersytetu (a bliskość Biblioteki UMCS) i niefunkcjonalność gmachu przy ulicy Chopina 27. Z roku na rok zmniejszająca się liczba studentów skutkuje ograniczaniem budżetu Biblioteki a przede wszystkim wymogiem przeprowadzenia jej restrukturyzacji. Martwi starzejący się zespół pracowników Biblioteki – do końca 2017 r. odejdzie na emeryturę 20 osób. Brak jest wystarczającej liczby specjalistów do naukowego opracowywania zbiorów w Oddziale Zbiorów Specjalnych. Bibliotekarze z Oddziału Informacji Naukowej współpracują przy tworzeniu bazy dorobku naukowego pracowników KUL. Pilną potrzebą staje się selekcja i zintensyfikowanie skonstrum księgozbioru Biblioteki, a także w dużo większym zakresie jego zabezpieczenie i ochrona.

Życie Biblioteki to również stałe prezentowanie nowych nabytków polskich i zagranicznych publikacji, organizowanie dużych wystaw okolicznościowych i pośmiertnych wystaw twórców nauki i kultury „Vita mutatur non tollitur”

Przynajmniej dwa razy do roku - w maju i w grudniu – organizowane są kiermasze książek z dubletów materiałów bibliotecznych zgromadzonych w magazynie na Pocekajce.

Co roku we wrześniu bibliotekarze prezentują kilkanaście projektów w ramach Lubelskiego Festiwalu Nauki. Czytelnie Teologiczno-Filozoficzna i Czytelnia Zbiorów Specjalnych są udostępniane na wykłady pokazy, spotkania autorskie i promocję książek.

Obecnie Biblioteka KUL realizuje projekt o wartości 5 mln złotych, który jest w 85% finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu "Narodowa Strategia Spójności".

Sesja translatorska pt. „KULTurotwórcza rola przekładu literatury polskiej na język niemiecki”
w dniu 12 maja 2014 r.

Sesja translatorska. Od lewej: Barbara Zezula dyrektor BU KUL, dr hab. Marzena Górecka,
prof. KUL, dr hab. Marek Jakubów, prof. KUL, dr Tadeusz Zatorski, laureat Nagrody im.
Karla Dedeciusa w 2007 roku

Wystawa „Nagroda im. Karla Dedeciusa” w Czytelni Teologiczno-Filozoficznej BU KUL

Lubelska Noc Kultury 2013 – warsztaty kaligrafii i liternictwa prowadzone przez bibliotekarzy

Projekt *Lubelskiej Biblioteki Wirtualnej*, którego liderem jest Miasto Lublin polega na współpracy bibliotek i instytucji kultury Lublina i regionu w tworzeniu zasobów cyfrowych oraz umożliwienia łatwego i powszechnego do nich dostępu poprzez wspólną multiwyszukiwarke. Celem projektu jest ułatwienie dostępu do zasobów wiedzy poprzez zwiększenie zasobu cyfrowego regionu, wspieranie edukacji, także kształcenie na odległość oraz rozwój intelektualny i innowacyjny społeczeństwa. LBW będzie platformą łączącą zasoby wszystkich uczestników, ułatwiającą przeszukiwanie i korzystanie z zasobów cyfrowych. Istotnym celem projektu jest zabezpieczenie oryginałów cennych dokumentów regionalnych i piśmienniczych zabytków kultury oraz promocja regionu i poszczególnych uczestników projektu. Dzięki jego realizacji nastąpi także rozwój infrastruktury technicznej i organizacyjnej dla dalszego rozwoju zasobów cyfrowych Lubelszczyzny. Zbiory cyfrowe będą przeszukiwalne w Federacji Bibliotek Cyfrowych, a przez nią w Europeanie.

Partnerami projektu są: Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Biblioteka Uniwersytetu Medycznego, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego, Książnica Zamojska w Zamościu, Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego.

W ramach projektu realizowanego w BU KUL zdigitalizowane zostaną katalogi kartkowe alfabetyczne i rzeczowe Biblioteki Głównej i 19 bibliotek specjalistycznych, zawierające opisy publikacji wydanych do 1996 roku włącznie, w tym katalogi druków zwartych nowych, czasopism i wydawnictw zbiorowych, wydawnictw seryjnych, cimeliów (zawierający opisy wydawnictw emigracyjnych wydanych do 1989 roku), katalogi zbiorów specjalnych (starych druków, rękopisów, nut, zbiorów kartograficznych i graficznych). W kolekcji *Dziedzictwo kulturowe* znaczące miejsce zajmują czasopisma wydane na terenie carskiej Rosji, czasopisma z regionu lubelskiego, czasopisma drugiego obiegu i emigracyjne oraz polskie schematyzmy diecezjalne i zakonne. Odrębną kolekcją będą książki z dziedziny teologii : z zakresu historii Kościoła w Polsce (dzieje kościołów i historia zakonów), hagiografii (polscy święci, błogosławieni, świątobliwi) i patrologii, oraz prawa kanonicznego i prawa liturgicznego. Do LBW wejdą także wersje cyfrowe dokumentów życia społecznego : jednodniówki, obwieszczenia, odezwy, ustawy, ulotki informacyjne, programy, statuty, informatory, katalogi, kalendarze, pocztówki i fotografie.

Biblioteka cyfrowa będzie prezentować także cenne zbiory specjalne. Kolekcja rękopisów obejmie cyfrowe kopie wybranych zabytków piśmiennictwa od XIV do XIX w., w tym średniowieczne kodeksy, dzieła literackie, traktaty teologiczne, filozoficzne i prawnicze, a także ważne źródła do dziejów Lubelszczyzny i Śląska. Ze starych druków będą prezentowane XVI-wieczne polonika, w tym dzieła wybitnych przedstawicieli polskiego renesansu : Jana Kochanowskiego, Jana Dantyszka, Sebastiana Klono-

wica, Piotra Skargi, Jana Herburta. Natomiast kolekcja wybranych XVIII – wiecznych poloników będzie zawierać stare druki z okresu Sejmu Czteroletniego pochodzące z daru hr. Jerzego Moszyńskiego. Zasób stanowią współoprawne z rękopisami materiały z domowego archiwum Fryderyka Józefa Moszyńskiego, kanclerza wielkiego koronnego z okresu jego działalności politycznej w latach 1793-1795.

Zasób wytypowany ze zbiorów graficznych BU KUL obejmie cyfrowe kopie albumów z grafiką oryginalną i reprodukcjami od XVI do XX w. oraz grafik luźnych autorstwa m. in. Melchiora Küssella, Johanna Wilhelma Baura, Petera Schenka. Cyfrowe kopie dawnych atlasów wydawanych od XVII do XX w. przez największych kartografów tego okresu: Gerarda Mercatora, Martina Zeilera, Johanna Baptista Homanna, Daniela Friedricha Sotzmanna, Heinricha Kieperta to Kolekcja zawartość kolekcji pochodząca ze zbiorów kartograficznych Biblioteki.

Ponad 100 wol. starych druków muzycznych z proveniencją „Bibliotheca Rudolphina”- legnickiej biblioteki księcia Jerzego Rudolfa wprowadzonych do biblioteki cyfrowej BU KUL pozwoli na wirtualne scalenie rozproszonej kolekcji po realizacji projektu Wrocławskich Kameralistów „Zaginione dźwięki – skarby Bibliotheca Rudolphina”.

Kolekcja *Regionalia* będzie zawierać cyfrowe wersje książek, czasopism, zbiorów specjalnych i dokumentów życia społecznego dotyczące dwóch regionów: miasta Lublina i Lubelszczyzny oraz Kresów Wschodnich, szczególnie zbiorów związanych z miastem Lwów i Ziemią Lwowską oraz z Wilnem i Ziemią Wileńską.

Zadania na przyszłość

1. Opracowanie najbardziej cennych spuścizn archiwalnych i kolekcji dzieł w zbiorach BU KUL, np. naukowe opracowanie zbiorów rodziny Komierowskich i Moszyńskich, biblioteki Schaffgotschów z dolnośląskich Cieplic. Na opracowanie katalogu starych druków z proveniencją Kapituły Grecko-Katolickiej z Przemyśla zasługuje nieistniejąca już Biblioteka tej Kapituły.

2. Przygotowanie monografii poświęconej historii BU KUL z okazji jubileuszu 100-lecia Uniwersytetu przypadającego w 2018 roku, obejmującej kolejne cztery dziesięciolecia jej istnienia. Ta planowana publikacja będzie stanowić kontynuację prezentacji pierwszych 50 lat w ujęciu historycznym (1918-1970), zawartej w 23 tomie *Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych* wydany w 1971 roku.

3. Kontynuowanie digitalizacji wybranych zasobów bibliotecznych i tworzenie biblioteki cyfrowej w nowo tworzonej pracowni Oddziału Reprografii i Digitalizacji Zbiorów. Rozwój biblioteki cyfrowej i poszerzenie oferty materiały edukacyjne: podręczniki, materiały z konferencji naukowych, czasopisma wydawane w Uniwersytecie i rozprawy doktorskie na podstawie udzielonych licencji .

4. Ścisłjsza współpraca Biblioteki Głównej z bibliotekarzami 24 bibliotek specjalistycznych i pracownikami w zakresie doboru najnowszej literatury, potrzebnej w procesie kształcenia oraz w prowadzonych badaniach naukowych z wykorzystaniem coraz bogatszej oferty elektronicznych źródeł informacji.

5. Selekcja księgozbioru i wydzielenie księgozbioru XIX-wiecznego jako księgozbioru historycznego i zadbanie o estetykę kolekcji bibliotecznej poprzez jej konserwację.

W perspektywie najbliższych lat dążymy do tego aby być biblioteką nowoczesną, która zadba o zgromadzone przez niemal sto lat zbiory i o dostęp do nowych publikacji i baz danych, zapewni dobre warunki ich przechowywania, wyszukiwania, udostępniania. Kreowanie dobrego wizerunku Biblioteki w środowisku akademickim i lokalnym jako instytucji kultury przyniesie korzyści dla użytkowników i pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej KUL.